

Література

1. Кікіс І., Павлишин Л. Наспіві вечірні. – Чортків, 2002. – 105 с.
2. Молитвослов. Вид. отців Василян. – Рим – Торонто, 1990.
3. Прийдіте поклонімся. Молитовник. 4-е вид., виправл. – Львів: Монастир Свято-Іванівська Лавра: Видавн. Відділ "Свічадо", 2002. – 960 с.
4. Христос – моя сила. Вид. 2-ге, доповн. – Львів: Місіонер, 1997.
5. Церковні пісні. – Львів: Місіонер, 1996. – 412 с.
6. Церковно-славянський словарь для толкового чтенія протоієрея А. Свирьлина. Изд. седьмое. – Москва – Петроград, 1916. – С. 200 (перевидання. – М.: Паломникъ, 2000).
7. Церковнослов'янські тексти із богослужбових книг, що знаходяться в Чортківській Дяківсько-катехитичній Академії ім. священномученика. Г. Хомишина, у Василянському чоловічому монастирі св. Предтечі і Хрестителя Івана в Улашківцях, у Студійському чоловічому монастирі в Колодіївці, у Василянському монастирі Чесного Хреста Господнього в Бучачі, в Святоуспенській Почаївській Лаврі та інших.

Віталій Захаров
наук.керівник – доц. М. С. Заборна

УКРАЇНСЬКІ ВІДПОВІДНИКИ РОСІЙСЬКИХ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ У ПЕРЕКЛАДІ РОМАНУ І. ІЛЬФА ТА Є. ПЕТРОВА "ДВАНАДЦЯТЬ СТІЛЬЦІВ" М.ПИЛИНСЬКОЮ ТА Ю. МОКРІЄВИМ

Явище перекладу цікавить людей з давніх часів. У 20-30 рр. ХХ ст. воно одержало гідне наукове обґрунтування. Саме в цей час сформувалось перекладознавство як синтез історії, теорії, практики і критики перекладу. Ця загальнофілологічна дисципліна виникла на межі лінгвістики, літературознавства, естетики, історії та теорії культури.

Проте досі ніхто не дав остаточної відповіді на, здавалося б, просте запитання: що таке переклад? Найбільш загальну і слушну дефініцію дала відома українська дослідниця Р.Зорівчак: "Переклад – це завжди сплав двох культур, двох мовних традицій, двох літературних основ, і в цьому його неповторна привабливість" [3, 41].

Проблему відтворення національно-культурної самобутності оригінального тексту намагалися розв'язати представники різних перекладацьких шкіл (структуралісти, семантисти і т. д.). Найоптимальніший підхід розробили прихильники так званої постнеокласичної методології перекладу, які створили концепцію тоталогії, зосередженої на вивченні цілісностей, що, трансформуючись, зберігають свою ідентичність [6, 148].

Проблема вдалої передачі національного колориту пов'язана з бажаннями читати переклад як оригінал, але при цьому відчувати риси ментальності носіїв іноземної мови. У цьому плані особливо актуальним постає питання коректності фразеологічних відповідників. Певною мірою це спричинено тим, що фразеологічна система тої чи іншої мови тісно пов'язана з національно-образною картиною світу того чи іншого етносу.

Національно-образні картини народів світу є надзвичайно різноманітними і самобутніми, кожен етнос по-своєму сприймає навколишню дійсність, і це виражається в традиціях, звичаях, мові. Почасти фразеологізми є згустками інтелектуально-духовної енергетики, показником міфологічного та/або філософського підходу до освоєння реальності. Своєрідність фразем ускладнює переклад тексту, в який вони "вшиті". Можна говорити і про переклад ізольованої фразеологічної одиниці, але, як правило, перекладач має справу з фраземою, введеною в текст. При цьому саме фразеологізми додають висловлюванню експресивності, образності, часто створюють стилістичну канву.

Класичним зразком твору, насиченого фразеологізмами, є гумористично-сатиричний роман І. Ільфа та Є. Петрова "Дванадцять стільців". Образність, лаконічність мови цього роману зумовлені вимогами стилю та жанру.

Текст роману репрезентує всі семантичні різновиди фразеологізмів, зокрема:

фразеологічні зрощення: *дать дуба* (Так про них и говорят: "А наш-то, слышали, *дуба дал*");

фразеологічні єдності: *вытягиваться в струну* (Полесов *вытянулся в струну*);

фразеологічні сполучення: *держат язык за зубами* (Ты, голубка, пока что *держи язык за зубами*);

фразеологічні вирази: *не густо* (Да и денег у Вас, кажется, не густо);

фразеологічні оказіоналізми: *скоро только кошки родятся* (Скоро только кошки родятся, – наставительно заметил Остап).

Окреслені фразеологічні одиниці побутують і в тексті перекладу. Порівняй: *Так про них і кажуть: "А наш, чув, дуба дав". Полесов випнувся, як струна. Ти, голубко, поки що держи язик за зубами. Та й грошей у Вас, здається, не густо. Скоро тільки коти плодяться, – зауважив повчально Остап.*

У такій ситуації видається цікавим зіставити російські фраземи з українськими відповідниками та з'ясувати закономірності перекладу фразеологічних одиниць. У статті "Типи потенційної і фактичної інтерференції в російському мовленні в Україні" С. Гужанов запропонував відносно нову класифікацію російсько-українських фразеологічних відповідників. Він виділяє 4 класи фразем [1, 168]:

- 1) повністю подібні – ідентичні на лексичному і граматичному рівнях;
- 2) частково подібні – різняться компонентами, граматичним оформленням;
- 3) різні – відмінні за формою, але позначають одні і ті ж реалії;
- 4) специфічні – не мають еквівалентів у перекладі.

Така класифікація релевантна для виділення українських відповідників російських фразеологізмів роману "Дванадцять стільців". У цьому контексті простежуються:

повністю подібні фразеологізми:

а) *в ящик сыграть – в ящик зіграти*; порівняйте: *Вы, считается, ежели, не дай Бог, помрёт, что в ящик сыграли. – Ви, вважається, коли, не дай Боже, помрете, немовби в ящик зіграли;*

б) *сбиться с ног – збитися з ніг*; порівняйте: *Сыщики сбились с ног. – Агенти розшуку збилися з ніг;*

2) частково подібні фразеологізми:

а) *видеть собственными глазами – бачити на власні очі*; порівняйте: *Сегодня он был, я видел его собственными глазами. – Сьогодні він був, я бачив його на власні очі;*

б) *пустить по ветру – пустити на вітер*; порівняйте: *– Как же было дать вам брильянты, когда вы пустили по ветру имение моей дочери? – Як же було дати вам діаманти, коли ви пустили на вітер маєток моєї дочки?*

3) різні фразеологізми:

а) *божья коровка – невинне ягнятко*; порівняйте: *Не будьте божьей коровкой. – Не будьте невинним ягнятком;*

б) *остаться на бобах – з'їсти дулю*; порівняйте: *Он пуце огня боится того, что выиграют они, а он, всегдашний неудачник, снова останется на бобах. – Він більше від вогню боїться того, що виграють вони, а він, вічний невдаха, знову з'їсть дулю;*

4) спеціальні фразеологізми:

а) *попадать впросак*; порівняйте: *Среди кустарей с мотором, которыми избобило Старгород, Виктор Михайлович Полесов был самым неповоротным и чаще других попадавшим впросак. – З-поміж кустарів з мотором, на які багатий був Старгород, Віктор Михайлович Полесов був найбільш неповороткий і частіше за інших осоромлювався;*

б) *с лёгким паром*; порівняйте: *– Ну, желаю вам, лёгкого пара. – Ну, доброго здоров'я Вам, помившись.*

На цьому фоні можна простежити, чи виявляються якісь закономірності у перекладі фразеологічних зрощень, фразеологічних єдностей, фразеологічних сполучень, фразеологічних виразів та оказіональних фразеологізмів. Загалом при перекладі фразем простежується кількісна нисхідна градація від ідентичних до специфічних відповідників. Велика кількість саме тотожних відповідників свідчить про споріднену картину світу носіїв споріднених мов. Проте осмислення світу українцями і росіянами позначене і певною специфікою.

Варто зазначити, що в зіставній парадигмі виділяється група фразеологічних зрощень, бо найменше не специфічних, а частково подібних відповідників цих одиниць. У фразеологічних зрощеннях найбільш сконцентровані риси ментальності росіян, що певною мірою ускладнює переклад і позначається на образності тексту. За частковою подібністю компонентів простежується своєрідне зміщення семантичної енергії фразеологізму в перекладі. Можливо, описовий переклад краще вписувався б у текстову структуру. З іншого боку, це вимагає від перекладача особливої майстерності. У цьому плані виправдовує себе відсутність специфічних відповідників авторських (оказіональних) фразеологізмів. Водночас це видається легшим з

огляду на часовий контекст (автори і перекладачі – люди ХХ ст.).

Довгий час українців і росіян об'єднувала радянська держава, що дає підстави говорити про адекватне сприйняття українцями гуманістично-сатиричного пафосу "Дванадцяти стільців". Навіть наші найближчі західні сусіди – поляки – не розуміють комізму цього роману.

В цілому українські відповідники фразеології роману Іллі Ільфа та Євгена

Петрова "Дванадцять стільців" у тексті М. Пилинської та Ю. Мокрієва узгоджується з образністю оригіналу та коректно вписується в художню канву перекладу.

Література

1. Гужанов С. Типы потенциальной и фактической интерференции в русской речи на Украине //Двуязычие в советском обществе. – К., 1978. – С. 168 – 169.
2. Зайченко Н., Коваль-Костинська О., Паламарчук О. Національно-культурний компонент мовної семантики як перекладознавча проблема //Мовознавство. – 1998. – № 2 – 3. – С. 179-186.
3. Зорівчак Р. Реалія і переклад (на матеріалі англomовних перекладів української прози). – Львів, 1989. – 216 с.
4. Ильф И., Петров Е. Двенадцать стульев. Золотой телёнок. Романы. – Одесса: Маяк. 1990. – 608 с.
5. Ильф И., Петров Е. Дванадцять стільців; Золоте теля: Романи /Пер. з рос. М. Пилинська, Ю. Мокрієв. – К., 1989. – 598 с.
6. Малиновська І., Воїнов В. Переклад як метаморфоз //Вісник Київського національного університету. Іноземна філологія. – К. – 2003. – № 34 – 36. – С. 148-150.
7. Олійник І., Сидоренко М. Українсько-російські і російсько-український словник. 2-е вид., доп. та перероб. – К., 1978. – 448 с.

Катерина Іванина

наук. керівник – доц. Т.П Вільчинська

ПРИСЛІВНИК У ТВОРЧОСТІ ЛІНИ КОСТЕНКО:ЛІНГВОСТИЛІСТИЧНИЙ АСПЕКТ

Українську поезію сьогодні важко уявити без Ліни Костенко. В її дивовижному за красою і силою поетичному голосі гармонійно поєдналися зворушлива ніжність і твердість духу справжнього борця. Вона прийшла у світ української поезії в обнадійливий час, коли молоде покоління шістдесятників потужно заявило про світанок нового дня в мистецтві і суспільстві. Довгих шіснадцять років Л. Костенко була відлучена від читача, та ніщо не могло змусити мужню жінку писати на догоду можновладцям. Поетеса писала за велінням власного серця і робила все можливе, аби прорватися до читача.

Л. Костенко входить до невеликого кола тих митців, які завжди, попри всі перешкоди, несли слово правди своєму народові. І це дуже важливо. Адже національну самосвідомість не можна формувати без почуття національної гордості. Поетеса не уявляла себе поза інтересами народу, її слово падає "зерням у рідній борозні". У цьому поетичне кредо Л. Костенко. Справді, нелегко, але й вельми почесно бути "біографами народу". Ця думка повторюється у різних її поезіях і часто поєднується з твердженням: творчість художників слова повинна посідати важливе місце в духовному світі людей.

Поезія Л.Костенко – справжня, неповторна в найглибшому сенсі цього слова. Але виявляється, що неповторність індивідуальної манери Л. Костенко якраз закорінена в українській мові. В цьому прихований певний парадокс не тільки ідіостилю поетеси, а й поетичної творчості взагалі. Як би настійно не звучало відречення поета від слів. Мови, але справжній талант розкриває у цій мові невідомі раніше смислові та естетичні цінності. Моделюючи семантику можливих світів, поетеса визначає еволюцію самої мови як національного скарбу. Мова в даному контексті постає у двох іпостасях: поетична мова і загальнонародна мова.

Поетична мова – традиційна за своєю природою, з "нервовими вузлами", "образами нічиїми, Божими". Взяти хоча б образ храму, що становить собою метафору світу. Сполучуваність узагальненого слова-образу з присвійним займенником розкриває потенції його нюансування, що й ілюструють рядки Л. Костенко:

Мені сниться мій храм. Мені сняться золочені бані

У високому небі обгорілої віри хрести [2;535].

Індивідуальний стиль Л. Костенко простежується у її вмінні відчувати і передавати семантичні глибини звичайних слів, що лягають в основу образності порівнянь:

Я втомлена, як квіти восени, –

Котрі вже часом хочуть залишитись